

Таки Фити,¹

претседател на Македонската академија
на науките и уметностите

Еден живот цел век историја

(трите аманети на академик Ѓорѓи Филиповски)

Денес имаме голема чест и задоволство и ретка пригода да ја одбележиме 100-годишнината од раѓањето на акад. Ѓорѓи Филиповски, единствениот жив член на МАНУ од првиот работен состав, односно од основањето на Академијата во 1967 година.

Размислував како да ја насловам мојата поздравна беседа за акад. Ѓорѓи Филиповски, напишана по повод одбележувањето на неговиот 100. роденден, но не успеав да најдам подобар и посоодветен наслов од насловот на филмот што го изработи и го снимил МРТ за акад. Ѓорѓи Филиповски – ЕДЕН ЖИВОТ ЦЕЛ ВЕК ИСТОРИЈА. Се определив за вака срочениот наслов, сеедно што јас не сум негов автор, бидејќи мислам дека насловот е вистински сублимат и одраз на длабоката суштина на приказната (сторијата) за животот и делото на еден извонреден човек, врвен универзитетски професор, со огромна и неспорна репутација, дома и во странство, извонреден научник и истражувач во областа на педологијата, академик од основањето на МАНУ и прв научен секретар на нашата највисока институција од областа на науките и уметностите. Сепак, откако ја напишав беседата, на насловот додадов и поднаслов – *итриите аманети на академик Ѓорѓи Филиповски*. Поднасловот, некако, се наметна сам по себе, бидејќи сублимирајќи ги најзначајните придонеси на акад. Филиповски за развојот на нашето образование, наука и култура, дојдов и до три значајни препораки поврзани со дејноста на МАНУ кои, чинам, акад. Филиповски, постојано ни ги сугерира нам, на неговите помлади колеги и пријатели во Академијата.

Акад. Ѓорѓи Филиповски е жива легенда, икона и историја на македонската наука и на МАНУ. Неговите кажувања за сопствениот животен пат и научно творештво, презентирани на јавни настапи по различни поводи, во Академијата, во други образовни и научни институции, во медиумите

---

¹ Поздравна беседа на акад. Таки Фити, претседател на МАНУ, на одбележувањето на 100. роденден на акад. Ѓорѓи Филиповски, МАНУ, мај 2019 г.

(дневните весници, радиото и телевизиите) претставуваат драгоценни записи и автентични сведоштва за историјата на македонскиот образовен систем – посебно за високото образование, за Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, за факултетите, за развојот на македонската наука и на македонските научни институции, на македонската уметност и култура и особено за основањето и развојот на Македонската академија на науките и уметностите. Сите негови кажувања се одликуваат со јасна, ударна и остроумна мисла, со нагласена сугестивност и со елоквентност иманентна на искусен и врвен универзитетски професор.

Огроман е придонесот на акад. Ѓорѓи Филиповски за развојот на образованието, науката, уметноста и културата во нашата земја. Фактите и настаните во долгиот и возбудлив животен пат на акад. Филиповски, придружени со бурните и турбулентни настани на балканските простори, недвосмислено го потврдуваат тоа. На 23-годишна возраст (1942 г.), Филиповски е избран за асистент по предметот педологија на Земјоделско-шумарскиот факултет во Софија. Таму ги стекнува првите искуства во наставно-образовниот процес и во научно-апликативната дејност, истражувајќи во лабораториите на софискиот факултет. Во 1945 година се враќа во Македонија и станува шеф на Педолошко-агротехничкиот отсек при тогашниот Земјоделско-испитателен институт во Скопје. Формирајќи свој тим соработници, започнува со интензивна истражувачка работа на педолошките карактеристики на земјиштето во Македонија – активност што ќе стане и ќе остане негова основна научна преокупација до денешни дни. Во период од 13 години (1947 – 1960), младиот и енергичен научник Ѓорѓи Филиповски ќе ги помине сите скалила и звања на Земјоделско-шумарскиот факултет во Скопје – предавач, доцент, вонреден и редовен професор. Во периодот 1955 – 1956 година станува декан на својот матичен факултет. Во 1963/1964 година и во 1964/1965 година е ректор на Универзитетот во Скопје – тоа е еден од најтешките периоди од развојот на Универзитетот – периодот коинцидира со катастрофалниот земјотрес во Скопје кога беа разурнати Универзитетот, факултетите и домовите на професорите. Искуството на Филиповски, неговата работохоличност, организациски способности и исклучителна посветеност на развојот на високото образование и научната дејност, помошта на Владата и меѓународната помош, придонесоа брзо да се санираат тешките последици од разорниот земјотрес. Во 1967 година, Ѓорѓи Филиповски е избран за член на МАНУ и е единствениот жив академик од 14-те основоположници на нашата Академија.

Може многу да се говори за придонесите на акад. Ѓорѓи Филиповски во сите споменати области, во автономните и витални области на општеството – образованието, науката, културата, т.е. во областите што се нераскинлив дел

од основната мисија на МАНУ. За нив станува збор во подготвените изданија на нашето Одделение за природно-математички и биотехнички науки, чиј член е и акад. Ѓорѓи Филиповски. За нив денес ќе говорат промоторите на изданието, потоа неговите колеги и соработници од Земјоделскиот факултет, за нив станува збор и во филмот на МРТ посветен на акад. Ѓорѓи Филиповски и сл. Затоа, дозволете ми во оваа пригода, со големо задоволство, да се обидам да ги сумирам, во најсинтетичка форма, во форма на „аманети“, пораки, што овој голем, исклучителен професор, научник и академик ни ги испорачува нам, на членовите на МАНУ, пораки во кои е содржана мудроста од неговата континуирана, безмалку, осумдесетгодишна посветена работа во споменатите сфери.

Прво, за одделни аспекти на придонесот на акад. Филиповски во сферата на високото образование и научноистражувачката дејност, како што претходно напоменах, доволно говорат неговите биографски податоци, податоците за неговиот животен пат и за неговата академска кариера. Овде сакам да истакнам дека акад. Филиповски континуирано, со нагласен интерес ги следи и ги анализира состојбите во нашата земја во споменативе сфери. Општопознат е фактот дека во последните 10-15 години дојде до евидентно влошување, назадување, па дури и до појава на тенденции на деградирање на состојбите во овие витални сфери на општественото живеење. Изразувајќи длабока загриженост за ваквите тенденции, акад. Филиповски, кон крајот на 2016 година, во „Утрински весник“, објави автентично сведоштво (во три продолженија) за развојот на образованието и науката во изминатите 70 години во Македонија и упати сериозна опомена и предупредување до креаторите на политиките за итни реформи и промени во образованието и науката, бидејќи станува збор за подрачја од круцијално значење за иднината на земјата. Нашиот познат новинар Ерол Ризаов со право го наслови првиот прилог на акад. Филиповски во „Утрински весник“ *„Аманетиот на единствениот жив сведок*. Генералниот став на акад. Филиповски, во слободна интерпретација, е дека одговорна и паметна влада мора да бдее над развојот на автономните сфери на општественото живеење (образованието, науката и културата) и да обезбеди доволно ресурси за нивниот континуиран развој. Во овој контекст, акад. Филиповски, најнапред, ја потсети Владата, ги потсети надлежните ресори и креаторите на политиките во оваа област за односот на раководството на младата македонска држава кон состојбите во образованието и науката. Притоа, тој ќе констатира дека е фасцинантно, зачудувачки, просто неверојатно, за една мала неразвиена земја каква што беше Македонија по завршувањето на војната, во период од само 4 години, од 1945 до 1949 година, да создаде своја азбука, да го кодификува својот јазик, македонскиот јазик и да создаде свој универзитет. Ваквата траекторија на настаните, во вонредно кратка временска секвенција да се формираат

клучните атрибути на писменоста, образованието и науката е практично настан без преседан во однос на други земји. Сличен ваков пример, ќе рече Филипovski, мене не ми е познат ниту на балканските простори ниту пошироко. Сето ова се случуваше во услови кога раководителите на Македонија, непосредно по завршувањето на Втората светска војна, не беа доволно образовани, многу од нив немаа завршено ни средно образование, но зачудувачки е, ќе рече Филипovski, како знаеја дека образованието е најзначајно за идниот развој на земјата и вложуваа, за тоа време, големи средства токму во оваа витална и автономна сфера на општеството. И токму ваквиот однос на раководството на младата македонска држава ја избави земјата од големата и неподнослива заостанатост. Денес, 70 години подоцна, во услови на информатичко општество, базирано врз знаење и научни достигнувања, се случуваат обратни, несфатливи и опасни тенденции, кои мора да се спречат, да се пресечат од корен. Таквите тенденции Филипovski ги препознава во недозволно ниското издвојување јавни средства за истражување и развој и за научни проекти, во блокираниот избор на млади научни работници, во малиот број истражувачи во споредба со европските стандарди и во исклученоста на научната фела од креирањето на образовната и научната политика. Првата порака, аманетот од ваквите согледувања, акад. Филипovski ја срочува повикувајќи се на зборовите на нашиот великан Крсте Петков Мисирков, кој пред 100 години ќе нагласи дека развојот на науката и литературата се најзначајниот фактор за развојот на еден народ и дека културните народи владеат со светот, а некултурните робуваат.

Во оваа пригода, сакам посебно да ја истакнам големата грижа, човечка и доблесна, на акад. Горѓи Филипovski кон неговите колеги и пријатели од Академијата и пошироко од македонската научна фела. Никогаш нема да ја забораваме острата реакција на акад. Филипovski против безумната лустрација која не толку одамна се спроведуваше во нашата земја и која опфати и наши академици. Тогаш, по повод лустрацијата на акад. Славко Јаневски, целата македонска јавност го слушна гласот на разумот на најстариот член на МАНУ – според возраст и академски стаж. Во отвореното писмо до Комисијата за верификација на фактите, акад. Филипovski, меѓу другото, резигнирано ќе констатира: „Не можам да не помислам дека имате други цели, а тоа е да ги уривате столбовите на нашата литература и култура, бидејќи Славко Јаневски заедно со Блаже Конески и Ацо Шопов беше основоположник на нашата литература по ослободувањето. Пред повеќе години имаше обиди да се дискредитира Блаже Конески“. И понатаму „...Зар не можевте да покажете повеќе чувство за опстанок на оваа земја и овој народ?“

Второ, иако за научните достигнувања на акад. Ѓорѓи Филиповски ќе говорат професори и академици од потесното научно подрачје и сродните научни дисциплини со кои се занимава акад. Филиповски, сепак, во оваа пригода, не можам, а да не спомнам две работи кои беа клучни за неговата висока научна репутација во земјата и во странство. Првата е неговиот огромен и неспорен научен придонес во педологијата. Тој е пионер и основоположник на оваа значајна научна дисциплина во Македонија. Рано почнал да ги истражува педолошките карактеристики на земјиштето во Македонија. Тој, со својот тим, за време на летните месеци, собирал примероци на почва од различни подрачја, а во зимскиот период ги истражувал нивните карактеристики во лабораторијата. Овие истражувања му овозможија да ја изработи и одбрани својата докторска дисертација во Белград. Работејќи напорно, систематски и долги години на истражување на почвите на Македонија, тој напишал повеќе од 20 монографии кои ги содржат, така да се каже, сите знаења за оваа проблематика во Македонија и објавил повеќе од 200 научни трудови во наши и во странски списанија од областите педологија, географија, генеза на класификација на почвите и мелиорации и ерозија на почвите. Врз таа основа, настанало и неговото шестомно капитално дело *Почвиите на Македонија* во обем од околу 2.400 страници. Тоа е основен, базичен и најрелевантен труд од оваа област во нашата земја. Според кажувањата на акад. Филиповски, негов сон и сон на неговиот истражувачки тим беше изработката на 63 почвени карти и 11 студии за почвите во Република Македонија. Проектот беше завршен пред 10 години, но цели 8 години акад. Филиповски се мачеше да обезбеди средства за објавување на резултатите од проектот и на почвените карти на Македонија. Дефинитивно, благодарение на големото залагање на акад. Филиповски и на неговата висока репутација како меѓународен експерт за почви, средствата за објавување на резултатите од истражувањето во износ од 340.000 американски долари ги обезбеди ФАО. Проектот доживеа и своја промоција во МАНУ. Тој, денес, овозможува со обичен клик на компјутер да се добијат релевантни податоци за педолошките карактеристики на земјиштата во Македонија. Профилирајќи се и афирмирајќи се како врвен научник во областа на педологијата, акад. Ѓорѓи Филиповски стана експерт на ФАО и во тоа својство престојувал и работел во низа земји на Југоисточна Европа, а како југословенски експерт за солени почви, непосредно по изградбата на Асуанската брана, престојувал и работел и во Египет. Акад. Филиповски реализирал студиски престои и специјализации во бројни странски земји, учествувал на меѓународни конференции и настапувал со свои предавања и реферати во САД, Велика Британија, СССР, Франција, Германија, Швајцарија, Австрија итн. Почесен доктор е на Универзитетот во Братфорд (Англија), странски член на Академијата на науките и уметностите

на БиХ итн. Ваквите референции и неговите научни истражувања и апликативна дејност го сместуваат акад. Ѓорѓи Филиповски во светската педолошка елита – нешто што претставува не само лична сатисфакција за нашиот Јорго, туку и гордост и афирмација на МАНУ и на македонската наука, воопшто. Кога акад. Филиповски го прашуваме како е можно да се задржи добрата физичка и умствена кондиција до длабока старост и да се постигнат врвни резултати во наставно-образовниот процес и во науката, тој, со луцидност својствена за него, ќе одговори дека во животот му било важно да го зачува здравјето, бидејќи без тоа нема квалитетен живот и нема долгогодишна научна работа, дека во тоа му помогнала неговата смиреност, избегнување состојби на стрес, лутина, гнев, но и неговата континуирана физичка активност – како страстен планинар и љубител на хортикултурата. Кога сите овие предуслови ќе се исполнат, останува и најзначајниот услов за успех и високи достигнувања во науката – континуирана, напорна и самопрегорна работа. Тоа е клучот на успехот и тоа е вториот аманет на акад. Ѓорѓи Филиповски, кој им го испорачува на своите помлади колеги.

Трето, придонесот на акад. Ѓорѓи Филиповски за основањето и развојот на МАНУ е огромен. По неговиот избор за член на МАНУ во првиот работен состав на Академијата (1967 г.), тој веднаш е избран за научен секретар на МАНУ и по автоматизам за член на првиот Извршен одбор на Академијата (во состав: акад. Блаже Конески – претседател, акад. Харалампие Поленаковиќ – потпретседател и акад. Ѓорѓи Филиповски – секретар). Извршниот одбор на Академијата, утредента, по изборот, почна со работа. Пресекавајќи се на тој историски настан од круцијално значење за македонската наука, уметност и култура, акад. Ѓорѓи Филиповски ќе каже: „Нам ни беше многу тешко. Почнавме од ништо и без опит за организирање таква сложена установа со високо научно и уметничко ниво. Пред нас беа тешки задачи: да се обезбеди сместување на МАНУ, да се изработи предлог-статут, да се изберат вработени на раководните функции во администрацијата, да се обезбедат средства за започнување со работа и да се свика Собрание на МАНУ за усвојување на статутот и за избор на другите четворица членови на Претседателството. Сите тие задачи беа успешно завршени за пет месеци“, Акад. Ѓорѓи Филиповски оценува дека реализацијата на олку комплексни задачи и обврски, за многу краток период, беше овозможена благодарение на три олеснителни околности: прво, Академијата беше сестрано поддржана и помогната од целото општество, од републичките органи и од Градското собрание на Скопје; второ, прв претседател на МАНУ беше акад. Блаже Конески, извонреден научник, ерудит, човек со високи човечки и морални доблести и, како што вели Филиповски, човек со „јасна визија за иднината на МАНУ и нејзината улога во младата држава“; и трето, безрезервната поддршка и помош што ја

добиваше младата Македонска академија од тогашните четири академии на Југославија. Набрзо, на акад. Ѓорѓи Филиповски му беше доверена и тешка и одговорна задача – да се изгради нова зграда на МАНУ. Филиповски беше назначен за претседател на Одборот за градба. И таа задача беше успешно завршена, меѓу другото, благодарение и на неспорните организациски способности на акад. Ѓорѓи Филиповски. Во врска со тоа, тој ќе констатира: „Малата земја, со скромни можности, смогна сили да финансира таква зграда каква што немаше во балканските земји и пошироко. Тогаш Академијата беше една од најубавите згради во градот“. Огромен е придонесот на акад. Ѓорѓи Филиповски во установувањето, афирмацијата и опстојувањето на основните постулати и принципи на работење и дејствување на МАНУ, кои воедно се иманентни за модерните европски национални академии. Тие принципи акад. Филиповски ги сублимира на следниов начин: Академијата е самостојна јавна научна и уметничка установа, таа ги штити националните интереси во најширока смисла на зборот, не прифаќа политизација и партизација на установата, соработува, врз рамноправни основи, со соседните и со другите академии во светот, активно учествува во изготвувањето меѓународни проекти и негува строги критериуми за избор на членови, т.е. избира кандидати со високи и докажани достигнувања во науката и во уметноста, без оглед на разликите во нивната национална, верска и идеолошка припадност. Застапувањето за ваквите принципи што ја отелотворуваат дејноста на МАНУ е константа во работењето на акад. Филиповски. Во овој контекст, тој потсетува: „...Во МАНУ членувале или членуваат Македонци, Албанци, Турци, Власи, Срби, Евреи, една Полјачка и членови од мешани бракови. Тоа е една од ретките установи што ги обединува сите етнички заедници и негува трајна толерантност кон различните од себе“. Тоа е, почитувани, третиот аманет на нашиот Јорго, аманет упатен до сите членовите на МАНУ, од актуелниот и идниот состав на Академијата, до актуелното и идните раководства на Академијата, нешто што мора да се негува и да се развива, бидејќи ја градиме нашата земја како демократско, мултикултурно и просперитетно општество.

Ете, почитувани, ова се, според моето мислење, основните контури на големата приказна за еден голем човек и научник, за нашиот драг Јорго Филиповски. Ова се основните контури на сторијата насловена ЕДЕН ЖИВОТ ЦЕЛ ВЕК ИСТОРИЈА.

Почитуван акад. Ѓорѓи Филиповски – Ти го честитам 100 - тиот роденден! Ти посакувам и понатаму да Те служи добро и крепко здравје! Ти посакувам лична среќа и среќа на твоите најблиски! Моја желба е, а сигурен сум дека го споделувам тоа со сите членови на Академијата, уште долго да се дружиме и да работиме заедно, да ги слушаме твоите мудри совети и тогаш

кога ни е добро и тогаш кога се соочуваме со проблеми и тешкотии кои се составен дел на нашата работа и на нашето живеење.

Ви благодарам за вниманието.